

Egy XIV. Lajos korának viseletéből kiinduló haute couture
ruhaterv Molière *Képzelt beteg* című színdarabjának
főszereplőjére

Pályamunka az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára
Készítette: Nagy Szilvia – látványtervező művész MA, SZFE,
Témavezető: M. Tóth Géza

2012

I. Bevezetés

A munka, amelyet az alábbiakban bemutatok, egy haute couture ruhaterv, amelyet Molière *Képzelt beteg* című darabjának főszereplőjére, Arganra terveztem. Régebb óta érdekel, hogy olyan, egyszerűnek tűnő fogalmak, mint a jelmez és a ruha találkozhatnak-e valahol. Van-e olyan határmezsgye, ahol a kettő összefonódik. Kíváncsi voltam, mi lesz egy jelmezből, ha elveszti azt a funkcióját, hogy eljátszanak benne egy karaktert. Jelmez-e a jelmez, ha nem előadáshoz készül, és ruha-e a ruha, ha tervezésében olyan szigorú szabályok játszanak szerepet, mint egy konkrét jellem külső és belső tulajdonságai. Számos elméleti kérdés merült fel, amelyet először a gyakorlatban szerettem volna kipróbálni, hogy lehetséges-e a két fogalom összeegyeztetése egy ruhán belül. A kísérlethez azért választottam Molière-darabot, mert eltűzött karakterei, s a bennük rejlő humor jó alapot kínáltak a jellem pontos és akár látványos megragadásához a későbbi ruhatervben.

A munka során az haute couture ruhát XIV. Lajos korának viselettörténeti jellegzetességeiből kiindulva tervezem. Ez a kritérium nem elengedhetetlenül szükséges ugyan az előfeltevés megvizsgálásához, de jelmeztervezőként kíváncsi voltam arra, hogy az a kor, amelyben a színdarab született, hogyan jelenhet meg egy XXI. századi haute couture ruhatervben.

II. Gyűjtés

A tervezést egy viselettörténeti gyűjtéssel kezdtem, amely a XIV. Lajos korát ölelte fel. XIV. Lajos 1638-tól 1715-ig élt, 1643-tól haláláig Franciaország és Navarra királya volt. Az uralkodása alatt kialakult divat szinte egész Európára hatással volt. Az ő uralkodása alatt alakultak ki a férfi ruházatnak azok az alapvető darabjai, amelyek a mai napig a férfi-gardrobe szerves részei: a zakó előfutára: a justaucorps, a mellény és a nadrág hármasa.¹

¹ Kybalová – Herbenová – Lamarová [1974] *Képes divattörténet az ókortól napjainkig*. Corvina, Budapest. 189.p.

A justaucorps-ot mindig a mellény fölött hordták. Térdig ért, hatalmas, vízszintes zsebfedős zsebekkel díszítették, valamint sűrű paszománttal a gombok és gomblyukak körül. Gallérja nem volt. Hosszú ujjja hatalmas, tölcészerűen bővülő kézelőben végződött, amelyet szintén gombokkal, hímzéssel díszítettek. A mellény ujjatlan volt, de hossza alig tért el a kabát hosszától. A nadrág (culotte) szára szűk volt, de nem testhez simuló. Hossza térdig ért. Sokszor a zakó anyagából készült. A nyakat csipkezsabóval díszítették, s az élénk színű harisnya elengedhetetlen eleme volt a ruházatnak. A súlyos, vastag brokátokat, bársonyt kedvelték, színekben a vörösek domináltak, de kedvelt volt a sötétkék, az arany, barna és a halványzöld is.² Az otthoni viseletet az ún. negligée vagy házikabát képezte. Ez egy bokáig érő kaftánszerű köpeny volt, amelyet a justaucorps helyett vettek fel a mellényre.³

A Napkirály divatjának rövid bemutatása elsősorban a társasági viseletről szól, az általam választott szereplő azonban egy otthon lézengő beteg. A XVII. század végének divatja nagyon jellegzetes darabokból áll. Ezért úgy éreztem, ha valamit fölhasználok belőle, az csak apró elem vagy a díszítettség jellege, anyaga lehet. Ez teret enged a betegség formákkal, színekkel történő megjelenítésének. Ezért a kor felidézéséhez a díszítés, a paszomántok és a záródások játéka jöhetett szóba. A korban divatos élénk színeket nem alkalmazhattam, de anyagválasztásban kissé visszautalok a nemes selyem brokátoak fényére, mintázatára.

A következő lépés a divat alapfogalmainak meghatározása volt, elsősorban arra kerestem definíciót, hogy mi az a haute couture. Az haute couture francia kifejezés, szó szerinti fordításban: „magas szabászat”, a divatnak az a legfelsőbb, legkreatívabb pontja, amelyből az adott szezon trendje merít. Az haute couture egy nagyon pontosan körülhatárolt fogalom, kritériumai közé tartozik, hogy

- privát ügyfelek számára megrendelésre gyártott, egyedi darabokból áll,
- a tervező Párizsban saját szabászattal rendelkezik, amely legalább 15 tagú stábbal dolgozik, valamint, hogy
- minden évadban egy minimum 35 darabos kollekciót bemutat.

Általánosabb értelemben haute couture-nek neveznek bármilyen különleges részletmegoldással készülő egyedileg gyártott ruhakölteményt, amelyre a kidolgozottság, részletgazdagság s a szabászati ismeretek magas foka jellemző, akár Párizsban, akár a divat

² uott. 190-198. p.

³ F. Dózsa Katalin – Catherine Joni-Diéterle (szerk) [2003] *Párizs és Budapest a divat tükrében - 1750-2003. Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban 2003. május 30-szeptember 30./Kiállítási katalógus.* Budapesti Történeti Múzeum, Budapest.

többi fővárosában készültek. Ezek az egyedi darabok kiváló minőségű, drága anyagokból, gyakran időigényes kézimunkával készülnek. Az eladás ritka, a presztízs a cél, hisz az igazi profitot aztán a prêt-à-porter – a mindennapi viseletre tervezett, sorozatgyártott – kollekciók hozzák a divatcégeknek.⁴ Az haute couture a forrás: kreativitás, nagy kifejezőerő van benne, még nem feltétlenül veszi figyelembe a hordhatósági, eladhatósági szempontokat, sokszor az emberi test törvényszerűségeit sem. Ezek azonban inkább csak jellemzői, mintsem kritériumai az haute couture-nek.

Szigorú értelemben véve tehát az én munkám semmiképpen nem nevezhető haute couture-nek, a legfontosabb kritériumait azonban igyekeztem figyelembe venni és betartani. Így a munka elkészítésénél hangsúlyt fektetek a részletgazdagságra, az igényes kivitelezésre, a kézzel készített részletekre, valamint a lehetőségekhez mérten minőségi, tartós alapanyagokat igyekeztem választani.

Mindezek után példákat kerestem a divat és a jelmeztervezés kapcsolatára, és felkutattam azokat a területeket, ahol az haute couture megjelenik. Így foglalkoztam az haute couture és a viselettörténeti korok kapcsolatával. Számos példa van rá, hogy tervezők a régebbi korok ruháiból merítenek ihletet, azok egyes jellemzőit építik be terveikbe.⁵ Az haute couture és az irodalom kapcsolata is fontos volt nekem, mert munkámnak talán ez a legtöbb újdonságot hordozó része. Akadnak rá példák ugyan korábbról is, de számuk igen csekély. (2010-ben Marko Mitansky, lengyel tervező mutatta be Lady Macbeth-kollekcióját⁶, s ugyanebben az évben csodálhatta meg a közönség a Cervantes Intézet által szervezett *20 ruha Európának – Divattervezők párbeszéde az irodalommal* című kiállítást a Petőfi Irodalmi Múzeumban.⁷ Az haute couture filmmel és a színházzal való kapcsolatánál kitértem a jelmez-szerű haute couture ruhakölteményekre, és az haute couture-szerű jelmezekre is.

⁴ Haute couture - a haute couture fogalma, jelentése.

<http://fashionogger.blogspot.hu/2012/04/haute-couture-haute-couture-fogalma.html>

⁵ Ilyen többek között Dolce&Gabbana 2012-13-as őszi-téli kollekciója, amely a szicíliai barokkból merít; az Ashley Smith-sorozat az orosz Vogue magazin számára 2010 decemberében, amelyben számos világhírű tervező részt vett barokk inspirációjú ruhakölteményével; vagy Maryam Avalinej *Ad le Baroque* című kollekciója.

⁶ <http://markomitansky.com/>

⁷ *Hús ruha Európa számára – Divattervezők párbeszéde az irodalommal.*

<http://www.pim.hu/object.970b7360-ec7c-4d6e-9cec-31470822637d.ivy>

Érintőlegesen vizsgáltam az haute couture egyéb területeken való megjelenését is. Ezek között szerepel többek között a koncert, a táncművészet, a cirkusz, a papírruha művészete és a fesztiválok.

III. A tervezés folyamata

A tervezés gyakorlati része ezután kezdődött. A választott Molière-darab a *Képzelt beteg* volt, s annak főszereplője, Argan. Azért esett rá a választásom, mert izgalmasnak tartom, hogy egy beteg, betegnek öltözött ember külső megjelenésének egyes elemeit átemeljem a divat világába. A betegség, amire senki nem vágyik, és a divat, amelyet követni óhajtunk: ez az ellentmondás és az ebben rejlő humor ragadott meg, amely egyben egyfajta társadalomkritika lehetőségét is kínálja.

A párosítás nem újdonság: időről időre felbukkan valami a divatban, amelyet önmagában taszítónak ítélnénk, s azzal, hogy divatba jött, mindenki erre áhítozik. Ilyen volt a „caca Dauphin” elnevezésű, sötét zöldesbarna szín megjelenése, amelyet Marie Antoinette nevezett el és hozott divatba újszülött fia bepiszkított pelenkájának láttán.⁸ Itt említhetjük meg a XIX. század második felében divatos fardagályt, amely a női sziluettet kacsá vagy esetenként kentaur formájúvá változtatta.⁹ Az 1990-es évek magas talpú cipőjének (az ún. holdjáróknak) divatja is régebbi korokra nyúlik vissza, első ismert megjelenése az antik görög színházhoz köthető; látványban mégis inkább a lábak születési rendellenességeire célzott ortopédiai megoldásra emlékeztetett. A napjainkban is divatos mély ülepű nadrágoknak időnként szintén van egy betegséget, elesettséget sugalló hatása.

⁸ *History of color: Marie Antoinette.*

<http://theultrabright.com/history-of-color/marie-antoinette>

⁹ Kovács-Török-Rédei-Tompos [2010]: Fardagály és kámvás rokolya. Divat és illem a 19. században. Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum.

A karakter jellemzése

Argan egy képzelt beteg. A középpontban saját maga áll, s egy játszmát játszik. Maga körül azokat az embereket fogadja el, akik ebből a játszmából nem akarják kizökkenteni (felesége, orvosai). Görcsösen ragaszkodik betegségének tudatához. Ennek az oka a betegek gondozásában rejlik: aki beteg, azzal foglalkoznak, gyengédek, arra odafigyelnek, azt kiszolgálják, dédelgetik, költenek rá, kívánságait lesik, s annak sokkal könnyebben megbocsátanak mindent. A külsőségekhez betegsége ellenére ragaszkodik. Jómódú, anyagilag megengedhet magának sok mindent.

Argan a világ figyelmét óhajtja: viselkedése segélykiáltás. Külső megjelenésben igyekeztem olyan jellemzőket gyűjteni, amelyek kifejezik ezt a belső esendőséget. Olyan elemekből merítettem ötletet, mint a letolt nadrág (kiszolgáltatottság, nevetségesség, nehezített, totyogó mozgás), a réteges öltözködés (beburkolózás, félelem a külvilágtól, a betegségektől, bezártság, ruha mint álarc: valamit takar, rejteget, magát álcázza, nem mutatja, mi van belül) vagy a fehérnemű (természetes anyagok, ágynemű hangulat, gyerekek pelusai, amivel cumiznak, húzzák maguk után, infantilizmus: gondoskodást vált ki másokból).

Így Argannal kapcsolatos főbb benyomások a következők lettek: nemes, gazdagon díszített és natúr, természetes anyagok kombinációja, hosszú, akár földig érő ingujj, mély ülepű nadrág, ráncolt ruharészlet. Rétegek az öltözködésében, a felső rétegtől az alsóbbak felé egyszerűsödés anyagban vagy mintázottságban. Színek: hideg kékeszöld, halvány barna, drapp, fehér.

Vázlatok készítése

Ezeket a benyomásokat moodboardokon jelenítettem meg vizuálisan. Apró vázlatokban alapformákat kerestem, majd monokróm vázlatokat készítettem. Ezeket követték a színes vázlatok, és a ceruzarajzok, amelyek már több konkrétumot tartalmaztak. Számos terv közül, amelyek szervesen összetartoznak, egy olyat választottam megvalósítani, amely négy ruhadarabból áll: egy ingből, egy mellényből, egy nadrágból és egy pár karmelegítőből.

A kész munka

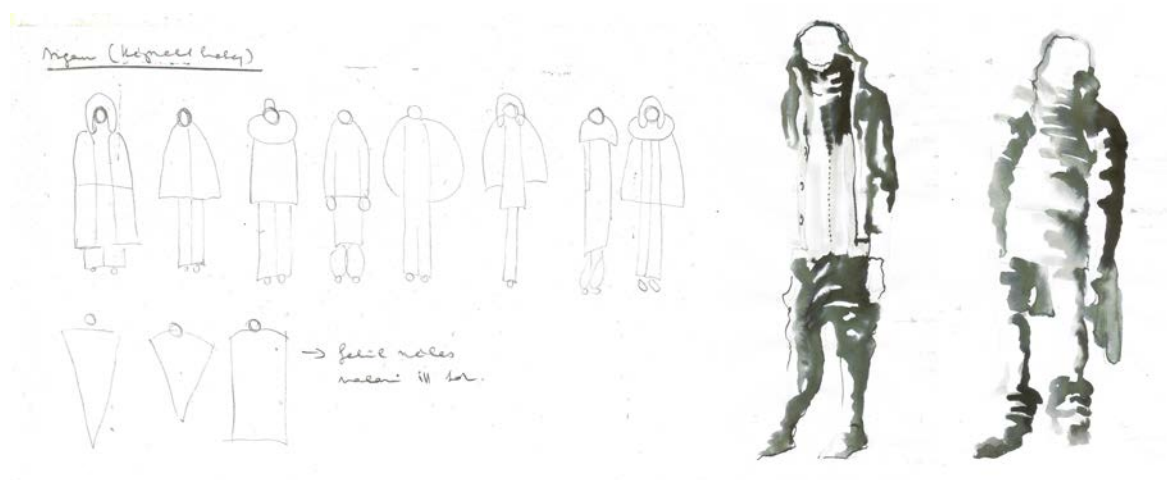
A mellény egy ruhadarab, de rétegzettséget imitáló kialakítása olyan hatást ad, mintha három réteg lenne egymásra húzva. A rétegek anyaga a külső felől befelé egyszerűsödik, sugallván a réteges öltözködést. Legkívül egy gazdagon díszített Jacquard selyemből készült kisebb

mellény, színében, mintájában a XVII.-XVIII. században divatos otthoni és informális viseletet, a negligée-t hozza vissza. Alatta még méltóságteljes, de egyszínű szaténréteg, ezalatt pedig egy szimpla, fénytelen vászon. A két felsőbb réteg megfelelő ívelését és merevségét halcsont segíti elő, a vastagságot pedig többrétegű vatelin betéttel biztosítottam. A mellényen csatok helyettesítik látványban a korra oly jellemző paszomántos díszítést.

A mély ülepű nadrág combban bővebb, térd alatt pedig szűkül, de ennél a darabnál inkább a ma divatos modern formák mellett döntöttem. A nadrág több darabból szabott, egyes részeit millisen tűztem, más részek rakottan készültek, így alakítottam ki ezen az anyagában egyszerű és kissé alsónadrág hatású ruhadarabon gazdag felületi játékot. A derékpánton, az elejeoldalon két-két gombbal záródik.

Az ing pamut moirée-ből készült, amelynek finom játéka jobban illik az haute couture világába, mint egy egyszerűbb vászon, mégis ugyanazt a természetességet képviseli. Szabása T-alakú, ujjai térdig lógnak. Az ujjvégek ferde vonalban végződnek, az anyag szélét szatén ferdepánttal dolgoztam el. Csuklómagasságban nyílást alakítottam ki az ing ujján, hogy a modell keze kiferjen. A hosszú ujjak ellenére ugyanis nem szándékoztam a kézfejet eltakarni. Az ingujjakra különálló, horgolt ujjak készültek, amelyek hatalmas gombokkal díszítettek. Ezek tetszés szerint felhajthatók, így hatalmas kezelő keletkezik, vagy az inggel együtt lóghatnak is.

A tervezési folyamat képekben

Formakeresés, monokróm vázlatok

Színtervek és moodboard

Ruhatervek

Felhasznált irodalom

Ashley Smith by Sharif Hamza for Vogue Russia December 2010.

<http://fashiongonerogue.com/ashley-smith-sharif-hamza-vogue-russia-december-2010/>

Fashion shows. 2012-13 autumn/winter.

<http://www.vogue.co.uk/fashion/autumn-winter-2012/ready-to-wear/dolce-and-gabbana/full-length-photos/gallery/1>

F. Dózsa Katalin – Catherine Joni-Diéterle (szerk) [2003] *Párizs és Budapest a divat tükrében - 1750-2003. Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban 2003. május 30-szeptember 30./Kiállítási katalógus.* Budapesti Történeti Múzeum, Budapest.

Haute couture - a haute couture fogalma, jelentése.

<http://fashionogger.blogspot.hu/2012/04/haute-couture-haute-couture-fogalma.html>

History of color: Marie Antoinette. <http://theultrabright.com/history-of-color/marie-antoinette>

Hús ruha Európa számára – Divattervezők párbeszéde az irodalommal.

<http://www.pim.hu/object.970b7360-ec7c-4d6e-9cec-31470822637d.ivy>

Kovács – Török – Rédei – Tompos [2010]: *Fardagály és kámvás rokolya. Divat és illem a 19. században.* Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum.

Kybalová – Herbenová – Lamarová [1974] *Képes divattörténet az ókortól napjainkig.* Corvina, Budapest. 189-198. p.

Marko Mitanski weboldala.

<http://markomitanski.com/>

Molière összes drámái I. [2002] Osiris Kiadó, Budapest.